

تحلیل میزان تاب‌آوری زنان کارآفرین روستایی با بهره‌گیری از مقیاس کانر - دیویدسون

فاطمه بادزبان^۱

کوروش رضایی مقدم^۲

مهسا فاطمی^۳

چکیده

تاب‌آوری کارآفرینانه توانایی ایستادگی و غلبه سریع بر ناسازگاری‌ها و یکی از ویژگی‌های مهم شخصی در کارآفرینی است. تاب‌آوری فردی زنان کارآفرین روستایی در خلق یا ارتقای تاب‌آوری کسب‌وکارها و در پی آن جامعه روستایی مؤثر است. کارآفرینان تاب‌آور به‌جای مقاومت در برابر تغییر از آن استقبال می‌کنند و برای رسیدن به اهداف و مدیریت چالش‌ها ریسک‌پذیری و تحمل زیادی دارند. این تحقیق با هدف کلی واکاوی تاب‌آوری کارآفرینانه فردی زنان روستایی انجام شده است. جامعه آماری تحقیق دربردارنده تمامی اعضای شرکت‌های مادر تخصصی حمایت از توسعه کشاورزی استان فارس است. این پژوهش با بهره‌گیری از روش‌های پیمایش و نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با تعداد نمونه ۲۶۹ نفر انجام شده و برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسش‌نامه استفاده شده است. تاب‌آوری فردی زنان مطالعه‌شده با مقیاس بین‌المللی سنجش تاب‌آوری فردی کانر - دیویدسون (CD - RISC) بررسی شده است. بنابر نتایج پژوهش، تاب‌آوری فردی زنان روستایی استان فارس تقریباً زیاد است. مقایسه تاب‌آوری فردی زنان در سه شهرستان بررسی شده نشان می‌دهد که زنان کارآفرین مرودشت و شیراز به ترتیب تاب‌آوری فردی بالاتری به نسبت زنان کارآفرین استهبان دارند. متغیرهای روحیه کارآفرینی، انگیزه کارآفرینی، خلاقیت و تعداد اعضای خانوار همبستگی معناداری با تاب‌آوری فردی زنان کارآفرین مطالعه‌شده دارد. براساس نتایج تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام، متغیرهای روحیه کارآفرینی، انگیزه کارآفرینی و تعداد اعضای خانوار به ترتیب پیش‌بینی‌کننده تغییرات تاب‌آوری فردی زنان اند. به منظور بهبود تاب‌آوری کارآفرینی زنان، رشد و ارتقای ویژگی‌های فردی آن‌ها امری ضروری است؛ از این رو پیشنهاد می‌شود آموزش‌هایی برای تقویت انگیزه، خلاقیت و روحیه کارآفرینی زنان روستایی در نظر گرفته شود. تقویت مهارت‌های زنان روستایی در زمینه تصمیم‌گیری، مدیریت استرس، تمرکز بر امور، کنترل احساسات و تفکر مستقل نیز کمک شایانی به بهبود تاب‌آوری آنان خواهد کرد.

واژگان کلیدی: تاب‌آوری، کارآفرینی فردی، زنان روستایی، فارس

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۹/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۲/۱۶

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه شیراز.

۲. دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه شیراز (نویسنده مسئول)؛ Rezaei@shirazu.ac.ir

۳. استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه شیراز.

مقدمه

با مطرح شدن نگرش توسعه پایدار، توجه به زنان روستایی به منزله اهرم اساسی تولید افزایش یافته است (پاپزن و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۲۲). در تحقق توسعه پایدار روستایی عوامل زیادی دخالت دارند که یکی از مهم‌ترین آن‌ها کارآفرینی است (قادرمرزی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۱۰۴). کارآفرینی در حکم یکی از مهم‌ترین تلاش‌های توسعه روستایی نظر محققان را به خود جلب کرده است (رضایی مقدم و معصومی، ۱۳۹۷، ص ۱). توسعه کارآفرینی زنان یکی از مهم‌ترین موضوعات دستورکار توسعه معاصر در بسیاری از کشورهای در حال توسعه بوده است و بسیاری از صاحب‌نظران توسعه روستایی بر این باورند که شناخت توانمندی‌ها و مهارت‌های زنان، به‌ویژه زنان روستایی و هدایت استعدادها و خلاق آنان در بهره‌برداری از ظرفیت‌های این قشر بزرگ اجتماعی مؤثر است (طیب‌زاده و لشگرآرا، ۱۳۹۲، ص ۶۲). براساس گزارش برنامه توسعه سازمان ملل (UNDP)، کارآفرین زن فردی است که به‌تنهایی یا با مشارکت یک یا چند نفر شریک، کسب‌وکاری را آغاز کرده، مشتاق قبول خطرها و مسئولیت‌های مالی، مدیریتی و اجتماعی آن و مشارکت در فعالیت‌های مدیریتی روزانه است (فلاح حقیقی، ۱۳۹۴، ص ۱۲۶). فعالیت‌های کارآفرینانه در این قشر از جامعه به رشد و توسعه اقتصاد کشور کمک شایانی می‌کند (میرغفوری و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۴۹).

با وجود مزایای انکارناپذیر کارآفرینی در توسعه جوامع، موانع و محدودیت‌های متعددی برای حرکت به سوی کارآفرینی پیش پای زنان روستایی قرار دارد؛ چراکه ظهور و توسعه کارآفرینی پدیده‌ای تصادفی نیست، بلکه این پدیده وابسته به فاکتورهای متعددی (اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) است که اغلب در حکم شرایط توسعه کارآفرینی فهرست می‌شوند (جمینی و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۴۷). از سوی دیگر، فعالیت کارآفرینی برخلاف فعالیت کارکنانی که حقوق می‌گیرند و در موفق بودن یا نبودن در شغل خود ریسک کمتری دارند مورد حساسی است و افراد در معرض استرس بالایی قرار دارند (Cardon and Patel, 2015, p. 6). هرچند کارآفرینان در مقام افراد مشتاق و علاقه‌مند به مشاغل خود شناخته می‌شوند، اما همواره در معرض حالات عاطفی منفی مانند اضطراب، ترس و استرس قرار دارند (Chen et al., 2009, p. 201) که به نوبه خود، در کارآفرینی و شناخت فرصت، تصمیم‌گیری و خلاقیتشان تأثیر می‌گذارد (Bulmash, 2016, p. 171). این امر بیانگر آن است که زنان در مسیر اشتغال‌زایی با تهدیدها و موانع زیادی مواجه‌اند. این موانع در نظام اشتغال زنان به‌ویژه زنان روستایی، که ۲۸ درصد از زنان کشور را شامل می‌شوند، باعث اخلاص می‌شود (قنبری و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۱) و در نهایت شکست کارآفرینی را تسریع می‌بخشد. این نکته‌ای است که تاب‌آوری فردی زنان کارآفرین در

مواجهه با این عوامل را مهم به‌شمار می‌آورد.

تعاریف متعددی از تاب‌آوری ارائه شده است. ادگر (2000، p. 347) تاب‌آوری را به‌منزله توانایی گروه‌ها یا جوامع برای سازگاری در برابر تنش‌ها و اختلالات اجتماعی، سیاسی یا محیطی تعریف می‌کند. تاب‌آوری فرایندی پویاست که در آن فرد با وجود تجربه‌های سخت، مهارت‌های سازگاری مثبت را در برابر آسیب‌های روحی و روانی از خود نشان می‌دهد و معیاری برای توانایی مقابله با استرس‌هاست (Windle et al., 2011, p. 2). اعضای جوامع تاب‌آور کسانی‌اند که «ظرفیت شخصی و مشترک برای پاسخ‌دادن به تغییرات و نفوذ بر آن به‌منظور تجدید جامعه و ایجاد مسیرهای جدید آینده را دارند» (Magis, 2010, p. 402). تاب‌آوری یکی از ویژگی‌های شخصیتی افراد کارآفرین است و در حکم توانایی عاطفی و شناختی برای فرد کارآفرین شناخته می‌شود (Ber-nard & Barbosa, 2016, p. 89). تاب‌آوری محرک عملکرد یا موفقیت کارآفرینی است که به مقاومت فرد کارآفرین در برابر شوک‌های داخلی و خارجی کمک می‌کند (Fatoki, 2018, p. 4). تاب‌آوری کارآفرینانه به توانایی کارآفرینان در ادامه برنامه‌های آینده خود با وجود وقایع بی‌ثبات، مشکلات بازار و شرایط زندگی اشاره دارد. این ویژگی کارآفرینان را قادر می‌سازد که در اتفاقات غیرمنتظره، آثار مضر را کاهش دهند، بر آن غلبه کرده، موقعیت‌های بهتری را جست‌وجو کنند (Manzano-Garcia & Calvo, 2013, pp. 245-246). از لحاظ نظری، تاب‌آوری کارآفرینانه با نظریه خصیصه روان‌شناختی مبتنی بر ویژگی‌های شخصیتی کارآفرین و نظریه اسناد مرتبط است. نظریه خصیصه استدلال می‌کند که کارآفرینان خصیصه یا ویژگی‌های شخصیتی خاص خود را دارند و تاب‌آوری کارآفرینی به خصوصیات شخصیتی نیز وابسته است. براساس نظریه اسناد موفقیت یا شکست کارآفرینی می‌تواند به سه بعد نسبت داده شود. این موارد عبارت‌اند از منبع علیت، پایداری و کنترل‌پذیری. کارآفرینان ممکن است نتیجه رویدادها را در داخل یا خارج از کنترل شخصی خود ارزیابی کنند. آن‌ها تمایل به موفقیت و همچنین موفق‌نشدن را فقط به خود و اعمال خود نسبت می‌دهند. عامل اصلی مهم برای ادامه کارآفرینی، تاب‌آوری است (Hedner et al., 2011, pp. 1-3). تاب‌آوری کارآفرینانه شامل موارد ذیل است:

۱) توانایی کارآفرین برای مقابله با بی‌ثباتی و تغییر در محیط کسب‌وکار؛

۲) توانایی کارآفرین در حفظ سلامت و انرژی مثبت با وجود فشارهای کسب‌وکار؛

۳) توانایی کارآفرین برای گریز از عقب‌ماندگی‌ها و سختی‌های شخصی و کسب‌وکار؛

۴) غلبه بر مشکلات اقتصادی؛

۵) خلق شیوه جدید مدیریت کسب‌وکار در صورت نامناسب بودن

شیوه‌های قبل (Buang, 2012, p. 318).

بنابراین تاب‌آوری به فرد کارآفرین کمک می‌کند که محیط کسب‌وکاری ناپایدار و متغیر را مدیریت کند (Morisse & Ingram, 2016, p. 9).

افرادی که در جوامع روستایی زندگی می‌کنند شرایط زندگی و محیط‌زیست منحصر به فردی دارند که با زندگی در مراکز شهری تفاوت شایان توجهی دارد. بر این اساس، تفاوت‌های مهمی در طبیعت و پاسخ به عوامل استرس‌زا در روستا به نسبت مناطق شهری دیده می‌شود؛ بنابراین قبل از توسعه برنامه‌هایی برای بهبود بهزیستی افراد در مناطق روستایی، درک جامع از موانع و عوامل محافظتی، که به سلامت روانی و تاب‌آوری آن‌ها کمک می‌کند، ضرورت دارد (Hegney et al., 2007, p. 2). مطالعات نشان می‌دهد به‌رغم نقش انکارناپذیر زنان و مشارکت آنان در فرایند توسعه پایدار، متأسفانه در عرصه کارآفرینی با تنگناها، چالش‌ها، مشکلات و محدودیت‌های زیادی مواجه‌اند و این مسئله استفاده از پتانسیل زنان در برنامه‌های توسعه را به امری پیچیده و بگرنج بدل ساخته است که خارج شدن از آن نیاز به شناخت و آگاهی دارد (علیخانی دادوکلابی، ۱۳۹۳، ص ۲۳).

به بیان کرمایر و همکاران (p. 85, 2011)، تاب‌آوری با ویژگی‌های روان‌شناختی - فردی، از جمله سرسختی، انعطاف‌پذیری، توانایی حل مسئله، هوش و مهارت‌های اجتماعی مرتبط است. یکی از مقیاس‌های بین‌المللی در حوزه تاب‌آوری فردی، مقیاس تاب‌آوری کانر-دیویدسون (CD-RISC)^۱ است. هدف این مقیاس، سنجش میزان تاب‌آور در طیف متنوعی از افراد با بررسی پنج عامل است که عبارت‌اند از: ۱) صلاحیت شخصی، استانداردهای بالا و سخت‌کوشی؛ ۲) اعتماد به استعدادهای ذاتی خود، تحمل‌پذیری در برابر احساس‌ها و آثار منفی و تقویت آثار فشار؛ ۳) پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن؛ ۴) کنترل؛ ۵) ایمان. هرچه امتیاز فرد از این مقیاس بالاتر باشد، میزان تاب‌آوری فرد پاسخ‌دهنده بیشتر خواهد بود و برعکس (Connor & Davidson, 2003, p. 78). آلیا و مازنونو (p. 126, 2014) به بررسی رابطه بین ابعاد تاب‌آوری و موفقیت کارآفرینان در بخش گردشگری اسپانیا پرداختند. در این مطالعه، از روش چندبعدی برای سنجش تاب‌آوری استفاده شد. ابعاد تاب‌آوری به‌دست‌آمده از راه تحلیل عاملی، توانمندی، خوش‌بینی و سرسختی بود. نتایج نشان داد که سه بُعد تاب‌آوری، پیش‌بینی‌کننده موفقیت کارآفرینی است و مهم‌ترین عامل پیش‌بینی‌کننده موفقیت کارآفرینان توانمندی است. بولو و رانکو (p. 343, 2013) براساس داده‌های نظرسنجی بیش از پانصد کارآفرین در ایالات متحده و خارج از کشور دریافتند که تاب‌آوری به بازدهی کارآفرینی کمک می‌کند و کارآفرینان را قادر می‌سازد تا شکست کسب‌وکار را مدیریت کنند.

همچنین تاب‌آوری با نوآوری، که یکی از ویژگی‌های کارآفرینی موفق است، رابطه‌ای مثبت دارد. ورمزیاری و ایمانی (۱۳۹۶، ص ۱۸۱) به تحلیل تاب‌آوری کسب‌وکارهای روستایی غیرکشاورزی شهرستان ملکان استان آذربایجان شرقی پرداختند. در این مطالعه برای اندازه‌گیری تاب‌آوری مالکان، از مقیاس استاندارد تاب‌آوری کانر - دیویدسون (CD-RISC) و در سنجش تاب‌آوری کسب‌وکارها از مقیاس تاب‌آوری در طی عمر کسب‌وکار^۲ (LRS-B) استفاده شد. نتایج تحلیل همستگی میان تاب‌آوری مالک و کسب‌وکار نشان داد که بین تاب‌آوری مالک و تاب‌آوری کسب‌وکار رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. مطالعه روگیو (p. 19, 2011) در جنوب غربی استرالیا با هدف بررسی رابطه بین تاب‌آوری صاحبان کسب‌وکارهای کوچک و کسب‌وکارهای آن‌ها صورت گرفت. به‌منظور سنجش تاب‌آوری مالکان کسب‌وکارها از مقیاس تاب‌آوری بزرگ‌سالان^۳ (RSA) استفاده شد. نتایج نشان داد که بین تاب‌آوری مالک و تاب‌آوری کسب‌وکار او رابطه مثبتی وجود دارد.

تاب‌آوری کارآفرینانه برای نقش و عملکرد زنان روستایی مهم است. زنان کارآفرین روستایی برای اینکه بتوانند تاب‌آور باشند باید ظرفیت، انگیزه و منابع کافی برای سازگاری و مواجهه با این چالش‌ها را داشته باشند و به تقاضای درحال تغییر مصرف‌کنندگان پاسخ دهند؛ بنابراین به سازوکاری احتیاج است تا تاب‌آوری کارآفرینانه زنان روستایی را بهبود بخشد. به‌این‌منظور، صندوق‌های حمایت از توسعه فعالیت‌های کشاورزی، به‌منزله صندوقی غیردولتی، گامی مؤثر در توسعه فعالیت‌های کارآفرینی زنان در ایران بوده‌اند. این صندوق در حکم صندوقی غیردولتی در سال ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ با همکاری مشترک صندوق حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی به‌منزله پایلوت در ده شهرستان ایران تشکیل شد تا در صورت موفقیت، به‌منزله طرحی ملی در سطح شهرستان‌های حائز شرایط نیز تشکیل شوند (نامجویان شیرازی، ۱۳۹۳، ص ۷۲). این صندوق‌ها در سه شهرستان شیراز و مرودشت و استهبان واقع در استان فارس قرار دارند و حدود هشت سال است که مشغول کارند. زنان کارآفرین عضو این صندوق‌ها به‌صورت فردی، گروهی و خانوادگی در حوزه کسب‌وکارهای کشاورزی، پرورش دام و طیور، صنایع دستی، صنایع تبدیلی و امور خدماتی فعالیت می‌کنند. با این هدف، شرکت صندوق حمایت از توسعه فعالیت‌های کشاورزی تسهیلات و برنامه‌های آموزشی در اختیار زنان قرار می‌دهد؛ به‌طوری‌که برگزاری این دوره‌های آموزشی در چند سال اخیر نیز ادامه داشته است. استقبال زنان روستایی از این صندوق‌ها نشان‌دهنده اعتماد

2. Lifespan Resilience Scale-Business

3. Resilience Scale for Adults

1. Connor-Davidson Resilience Scale

فشار؛ ۳) پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن؛ ۴) کنترل؛ ۵) ایمان. متغیرهای دیگری که در این پژوهش به کار گرفته شده‌اند شامل وضعیت تأهل، تعداد اعضای خانوار، سابقه فعالیت کارآفرینی، روحیه کارآفرینی، خلاقیت و انگیزه کارآفرینی زنان کارآفرین می‌شود. منظور از متغیر روحیه کارآفرینی، تمایل زنان به انجام دادن کارها به بهترین شکل، مسئولیت‌پذیری در کارها، علاقه به انجام دادن کارهایی که توانایی را افزایش می‌دهد، ارجحیت خوب انجام دادن کارها به برنده شدن در رقابت‌ها، آینده‌نگری، اهمیت به نتایج پیروزی، تمایل به انجام دادن کارهای گروهی، قدرت تحلیل مشکلات و اعتمادبه‌نفس زنان در انجام دادن فعالیت‌هاست. متغیر خلاقیت، میزان خلاقیت زنان در انجام دادن کارها از جمله توانایی یافتن راه‌های جدید برای حل مسائل، توانایی تولید ایده‌های متنوع در موقعیت‌های گوناگون، پرسیدن درباره ابهامات، تفکر مستقل از گروه، پیشرو بودن در کارها، توانایی ایجاد انگیزه در افراد به منظور راه‌اندازی کسب‌وکار و علاقه به زندگی پر جنب و جوش است و منظور از متغیر انگیزه کارآفرینی، انگیزه زنان برای کسب درآمد و سود، اشتغال‌زایی برای خود، توسعه روستا و جامعه محلی، علاقه به فعالیت‌های جدید و کارآفرینانه و استفاده از فرصت‌های فراهم شده و تجربیات شخصی است. متغیرهای تاب‌آوری فردی، روحیه کارآفرینی، خلاقیت و انگیزه کارآفرینی با استفاده از طیف لیکرت پنج سطحی سنجیده شد و برای سنجش متغیرهای وضعیت تأهل، تعداد اعضای خانوار، سابقه فعالیت کارآفرینی از سوالات باز استفاده شد. سپس داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار اسپاس نسخه ۲۴ تحلیل شد. در تحلیل داده‌ها از روش‌های درصد فراوانی، میانگین، انحراف معیار، تحلیل واریانس یک‌طرفه (ANOVA)، آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد.

۲. یافته‌های تحقیق

نتایج توزیع فراوانی وضعیت تأهل نشان داد که بیشتر زنان مطالعه‌شده، متأهل (۸۹/۶ درصد) و میانگین تعداد اعضای خانوار آن‌ها حدود چهار نفر است. میانگین سابقه فعالیت کارآفرینی زنان حدود شش سال با انحراف معیار ۴/۷۷ بوده است. یافته‌های حاصل از توزیع فراوانی میزان روحیه کارآفرینی زنان بررسی شده (جدول ۲) نشان داد که زنان از روحیه کارآفرینی بالایی بهره‌مندند.

آن‌ها به این صندوق‌ها و افزایش اعتمادبه‌نفس و مشارکت اجتماعی‌شان در فعالیت‌های گروهی است (نامجویان شیرازی و همکاران، ۱۳۹۳، ص ۱۵). از این رو، این صندوق‌ها می‌توانند نقش مهمی در ظرفیت‌سازی سازگاری، ارائه محصولات و خدمات ضروری به زنان کارآفرین و در نهایت بهبود تاب‌آوری کارآفرینانه آنان داشته باشند. درباره تاب‌آوری کارآفرینانه فردی زنان کارآفرین استان فارس مطالعات محدودی صورت گرفته است؛ بنابراین هدف اصلی این پژوهش تحلیل تاب‌آوری کارآفرینانه فردی زنان روستایی به منظور ارائه سیاست‌های پیش‌برنده در ارتقای کسب‌وکارهای زنان روستایی است.

۱. مواد و روش‌ها

ماهیت این پژوهش از نوع توصیفی است و داده‌ها با بهره‌گیری از فن پیمایش جمع‌آوری شده است. جامعه آماری تحقیق اعضای شرکت‌های حمایت از توسعه فعالیت‌های کشاورزی زنان در استان فارس بودند که در قالب سه شرکت در شهرستان‌های مرودشت، شیراز و استهبان فعالیت می‌کردند. براساس هدف اصلی پژوهش، اعضای انتخاب شدند که مشغول کارآفرینی بودند. حجم نمونه مطالعه‌شده براساس جدول مورگان، ۲۶۹ نفر بودند و از روش نمونه‌گیری احتمالی با نوع تصادفی طبقه‌بندی استفاده شد و متناسب با کل تعداد اعضای شرکت‌ها، در هر شرکت درصدی از حجم نمونه به آن‌ها اختصاص داده شد (Krejcie & Morgan, 1970, p. 607). به منظور جمع‌آوری داده‌ها از ابزار پرسش‌نامه استفاده شد. روایی صوری پرسش‌نامه را متخصصان ترویج و آموزش کشاورزی تأیید کردند و برای بررسی پایایی ابزار سنجش، از راه محاسبه ضریب آلفای کرونباخ (جدول ۱)، با مطالعه‌ای راهنما، ۳۰ نفر از زنان کارآفرین عضو شرکت حمایت از توسعه فعالیت‌های کشاورزی در شهرستان شیراز واقع در روستای بندامیر زرکان، که خارج از نمونه مطالعه‌شده بودند، بررسی شدند.

برای بررسی تاب‌آوری فردی زنان بررسی شده، از مقیاس بین‌المللی سنجش تاب‌آوری فردی کانر-دیویدسون استفاده شد که شامل ۲۵ گویه در قالب پنج مؤلف است: ۱) صلاحیت شخصی، استانداردهای بالا و سخت‌کوشی؛ ۲) اعتماد به استعدادها ذاتی خود، تحمل‌پذیری در برابر احساس‌ها و آثار منفی و تقویت آثار

جدول ۱. ضریب آلفای کرونباخ متغیرهای پژوهش

متغیر	آلفا (α)
روحیه کارآفرینی	۰/۷۸
انگیزه کارآفرینی	۰/۷۶
خلاقیت	۰/۸۵
تاب‌آوری فردی	۰/۸۸

جدول ۲. توزیع فراوانی روحیه کارآفرینی زنان روستایی

رتبه	میانگین	روحیه کارآفرینی
۱	۴/۴۷	انجام‌دادن فعالیت‌ها به بهترین شکل
۲	۴/۴۶	مسئولیت‌پذیری
۳	۴/۴۳	علاقه به فعالیت‌هایی که توانایی را افزایش می‌دهد
۳	۴/۴۳	عملکرد خوب در قبال برنده شدن
۴	۴/۲۱	آینده‌نگری
۵	۴/۱۰	اهمیت به نتایج پیروزی و موفقیت
۶	۴/۰۷	قدرت تحلیل مشکلات
۷	۴/۰۴	علاقه به انجام‌دادن کارهای گروهی
۷	۴/۰۴	اعتمادبه‌نفس
طیف: ۹-۴۵		میانگین کلی: ۳۸/۲۲

ترجیح می‌دهند و برای کسب اطلاعات جدید تلاش می‌کنند و همچنین پرسیدن را عیب نمی‌دانند. یافته‌های توصیفی بیانگر این است که زنان تاحدی توانایی یافتن راه‌حل‌های جدید برای حل مسائل، توانایی خلق ایده‌های گوناگون در موقعیت‌های گوناگون، و ایجاد انگیزه در زنان روستای خود برای راه‌اندازی کسب‌وکار را دارند. زنان مطالعه‌شده از «نظر پیشرو بودن در انجام‌دادن کارها» میانگین متوسطی دارند که ممکن است به علت ریسک‌پذیری متوسط آن‌ها باشد. همچنین از نظر «مستقل بودن تفکر از دیگران» میانگین پایین‌تری به نسبت گویه‌های دیگر داشته‌اند که این ممکن است به علت محیط کوچک جامعه روستایی باشد که تفکرات افراد بر دیگر افراد اثرگذار است.

براساس یافته‌های جدول ۴، میانگین انگیزه کارآفرینی زنان ۲۰/۲۷ است که با توجه به طیف این متغیر (۵-۲۵) مشخص می‌شود که زنان بررسی‌شده برای شروع فعالیت کارآفرینی

میانگین روحیه کارآفرینی زنان ۳۸/۲۲ (در طیف ۹-۴۵) است. این آمار نشان می‌دهد که زنان روستایی عضو صندوق حمایت از توسعه فعالیت‌های کشاورزی روحیه کارآفرینی بالا دارند و گفتنی است این زنان افرادی با اعتمادبه‌نفس بالا، مسئولیت‌پذیر و آینده‌نگرند که به فعالیت‌هایی که توانایی‌شان را افزایش می‌دهد علاقه دارند و ویژگی‌های قدرت تحلیل مشکلات، اهمیت‌دادن به نتایج پیروزی و دلایل شکست و عملکرد خوب نیز در آن‌ها نمود یافته است.

میانگین میزان خلاقیت زنان بررسی‌شده برابر با ۲۵/۳۴ است. با در نظر گرفتن گویه‌های موجود در جدول ۳، از ویژگی‌های افراد خلاق «ترجیح‌دادن زندگی پر جنب‌وجوش» و «سؤال پرسیدن برای کسب اطلاعات» به ترتیب میانگین بالاتری را به خود اختصاص داده‌اند که نشان‌دهنده این است که زنان بررسی‌شده افرادی هستند که زندگی پر جنب‌وجوش را به زندگی یکنواخت

جدول ۳. توزیع فراوانی میزان خلاقیت زنان روستایی

رتبه	میانگین	خلاقیت
۱	۴/۱۳	ترجیح‌دادن زندگی پر جنب‌وجوش بر یکنواختی
۲	۴/۰۳	پرسیدن سؤال برای کسب اطلاعات
۳	۳/۹۰	توانایی یافتن راه‌حل‌های جدید برای مسائل
۴	۳/۶۸	توانایی خلق ایده‌های گوناگون در موقعیت‌ها
۵	۳/۶۴	توانایی ایجاد انگیزه در زنان
۶	۳/۰۶	پیشرو بودن در انجام‌دادن کارها
۷	۲/۹۴	تفکر مستقل از دیگران
طیف: ۷-۳۵		میانگین کلی: ۳۴/۲۵

جدول ۴. توزیع فراوانی انگیزه کارآفرینی زنان روستایی

رتبه	میانگین	انگیزه کارآفرینی
۱	۴/۱۳	اشتغال‌زایی
۲	۴/۱۱	کسب درآمد و سود
۳	۴/۰۹	علاقه به فعالیت‌های جدید و کارآفرینانه
۴	۴/۰۵	استفاده از فرصت فراهم‌شده و تجربیات خود
۵	۳/۹۰	توسعه روستا و جامعه محلی
طیف: ۲۵-۵		میانگین کلی: ۲۰/۲۷

میانگین مولفه اعتماد به استعدادهای ذاتی خود بیانگر این است که زنان به استعدادهای ذاتی خود در حد کمتری اعتماد دارند و در برابر احساس‌ها و عواطف منفی و همچنین فشار، تحمل‌پذیری متوسطی دارند. بیشترین میانگین در بین گویه‌ها مربوط به گویه «در نظر گرفتن جنبه مثبت مشکلات» است و کمترین میانگین مربوط به گویه «عمل کردن براساس حدس و گمان» است.

۲-۱. مقایسه میانگین تاب‌آوری فردی زنان در شهرستان‌های مطالعه‌شده

براساس نتایج حاصل از تحلیل واریانس یک‌طرفه در جدول ۶، بین زنان شهرستان‌های شیراز و مرودشت و استهبان از نظر تاب‌آوری فردی اختلاف معنی‌داری ($p = 0/001$) وجود دارد. نتایج آزمون تجمعی حداقل تفاوت معنادار (LSD) نشان داد که بین میانگین تاب‌آوری فردی زنان کارآفرین در شهرستان‌های مرودشت، شیراز و استهبان اختلاف معنی‌داری وجود دارد؛ به‌گونه‌ای که میانگین تاب‌آوری فردی زنان مرودشت ($10/07$) بیشتر از زنان شیراز و استهبان است و همچنین میانگین تاب‌آوری فردی زنان شیراز ($95/21$) بیشتر از زنان استهبان ($91/19$) است؛ بنابراین به ترتیب زنان مرودشت و شیراز به نسبت زنان استهبان، زنانی سخت‌کوش و دارنده صلاحیت‌های شخصی بالاتری هستند و به استعدادهای ذاتی خود اعتماد دارند، تغییرات را می‌پذیرند و بر زندگی خود کنترل دارند. همچنین یافته‌های آزمون LSD نشان داد که از نظر مولفه تصور از شایستگی فردی بین زنان شهرستان شیراز، مرودشت و استهبان اختلاف معنی‌داری ($p = 0/002$) وجود دارد. به عبارتی میانگین تصور از شایستگی فردی زنان مرودشت ($31/81$) بیشتر از زنان شیراز و استهبان است؛ به‌گونه‌ای که زنان کارآفرین مرودشت از نظر ناامید و دل‌سردنشدن در مواقع شکست، توانادانستن خود، نترسیدن از مشکلات، تلاش برای رسیدن به اهداف و بالیدن به پیشرفت‌ها وضعیت مطلوب‌تری به نسبت زنان کارآفرین شیراز و استهبان دارند. به لحاظ مولفه اعتماد به استعدادهای ذاتی، نتایج حاصل از آزمون LSD نشان داد که بین زنان شهرستان شیراز، مرودشت و استهبان اختلاف معنی‌داری

خود انگیزه نسبتاً بالایی داشته‌اند. یافته‌ها گویای این است که بیشترین انگیزه زنان مربوط به «اشتغال‌زایی» (میانگین = $4/13$) و «کسب درآمد و سود» (میانگین = $4/11$) است؛ بنابراین گفتنی است که انگیزه زنان از شروع فعالیت‌های کارآفرینی خود بیشتر اقتصادی (استقلال مالی) بوده است، این یافته با نتایج مطالعه لی (1996، p. 18) مطابقت دارد که یکی از انگیزه‌های مهم زنان در فعالیت کارآفرینی را استقلال می‌داند. کمترین میانگین مربوط به گویه «توسعه روستا و جامعه محلی» ($3/9$) بوده که نشان می‌دهد زنان بررسی‌شده به صورت متوسط انگیزه توسعه روستا و جامعه محلی خود را داشته‌اند.

یافته‌های موجود در جدول ۵ بیانگر این است که زنان از نظر فردی تاب‌آوری نسبتاً بالایی دارند. برای بررسی این متغیر، نخست به علت متفاوت بودن طیف مؤلفه‌ها، طیف‌ها یکسان‌سازی شد؛ سپس یافته‌ها نشان داد که مؤلفه‌های ایمان، کنترل و پذیرش مثبت تغییرات به ترتیب بیشترین میانگین را کسب کرده‌اند و مؤلفه‌های تصور از شایستگی‌های فردی و اعتماد به استعدادهای ذاتی به ترتیب میانگین کمتری داشته‌اند. میانگین مؤلفه ایمان بیانگر این است که زنان مطالعه‌شده در هنگام ناامیدی بر خدا توکل می‌کنند و ایمان نسبتاً قوی‌ای دارند.

میانگین متغیر کنترل نشان‌دهنده میزان بالای تمرکز، هدفمندی و کنترل زنان بر رویدادهای زندگی خود است. میانگین مؤلفه پذیرش مثبت تغییرات نیز بیانگر حد مطلوب سازگاری زنان با تغییرات است. گفتنی است زنان مطالعه‌شده افرادی هستند که نسبتاً می‌توانند خود را با تغییرات سازگار کنند. بیشترین میانگین در این متغیر مربوط به گویه «داشتن حداقل یک دوست صمیمی» ($4/08$) است. این نشان می‌دهد که زنان خود را تنها نمی‌دانند و حداقل یک دوست دارند تا مشکلاتشان را با او در میان بگذارند. این امر می‌تواند ناشی از نزدیک بودن روابط افراد و خانواده‌ها در نواحی روستایی باشد. به لحاظ مولفه تصور از شایستگی‌های فردی، گویه‌های «نترسیدن از مشکلات و مواجه شدن با آن» و «توانادانستن خود» به ترتیب بیشترین میانگین را داشته‌اند و کمترین میانگین مربوط به گویه «تلاش زیاد در هر کاری» بوده است.

جدول ۵. توزیع فراوانی تاب‌آوری فردی زنان روستایی

تاب‌آوری فردی	گویه	میانگین	رتبه	میانگین کلی
تصور از شایستگی‌های فردی	نترسیدن از مشکلات و مواجهه‌شدن با آن	۴/۱۷	۱	۱۸/۶۵
	توانادانستن خود	۴/۱۴	۲	
	نامیدنشدن	۳/۹۹	۳	
	دل‌سردنشدن بعد از شکست	۳/۹۷	۴	
	بالیدن به پیشرفت‌ها	۳/۸۷	۵	
	رسیدن به اهداف به‌رغم وجود موانع	۳/۸۱	۶	
	تلاش کردن برای رسیدن به اهداف	۳/۶۶	۷	
	تلاش زیاد در هر کاری	۳/۰۲	۸	
اعتماد به استعداد‌های ذاتی	در نظر گرفتن جنبه مثبت مشکلات	۴/۰۴	۱	۱۹/۱۳
	حل کردن مشکلات بدون تکیه به دیگران	۳/۹۱	۲	
	کنار آمدن با استرس	۳/۷۸	۳	
	کنار آمدن با استرس	۳/۷۷	۴	
	از دست ندادن تمرکز به هنگام فشار	۳/۷۳	۵	
	گرفتن تصمیم‌های سخت و غیرمنتظره	۳/۵۵	۶	
	عمل کردن بر اساس حدس و گمان	۳/۳۴	۷	
پذیرش مثبت تغییرات	داشتن حداقل یک دوست صمیمی	۴/۰۸	۱	۱۹/۵۳
	بازگشتن به حالت اول بعد از سختی	۳/۹۴	۲	
	اطمینان از برخورد با مشکلات	۳/۹۳	۳	
	سازگاری با تغییرات	۳/۸۰	۴	
	چاره‌اندیشی برای هر مشکلی	۳/۷۹	۵	
کنترل	کنترل رویدادهای زندگی	۴/۰۱	۱	۱۹/۷
	دنبال کردن هدف خاص در زندگی	۳/۹۴	۲	
	سردرگم‌نشدن در هنگام استرس	۳/۸۷	۳	
ایمان	وجود مصلحت در اتفاق خوب یا بد	۴/۳۲	۱	۲۱/۱۷
	کمک تقدیر در هنگام نبود راه‌حل	۴/۱۶	۲	
میانگین کلی: ۹۶/۵۷ طیف: ۱۲۵-۲۵				

مثبت تغییرات در بین زنان مروتدشت (۲۰/۷۵) بیشتر از زنان شیراز و استهبان است و همچنین در مورد زنان شیراز (۱۹/۴۹) بیشتر از زنان استهبان (۱۷/۶۸) است؛ بنابراین به ترتیب زنان مروتدشت و شیراز از نظر سازگاری با تغییرات، چاره‌اندیشی برای مشکلات، بازگشتن به حالت اول بعد از سختی‌ها، مقابله با مشکلات و احساس تنهانبودن، وضعیت مطلوب‌تری به نسبت زنان استهبان دارند. همچنین یافته‌های آزمون LSD نشان داد که بین زنان شهرستان شیراز، مروتدشت و استهبان از نظر مؤلفه کنترل اختلاف معنی‌داری (p = ۰/۰۰۱) وجود دارد و میانگین کنترل در بین زنان مروتدشت (۱۲/۳۳) بیشتر از زنان شیراز و استهبان است. به عبارتی،

(p = ۰/۰۰۱) وجود دارد. میانگین اعتماد به استعداد‌های ذاتی در بین زنان مروتدشت (۲۷/۳۴) بیشتر از زنان شیراز و استهبان است؛ بنابراین زنان کارآفرین مروتدشت از نظر کنار آمدن با استرس‌ها، در نظر گرفتن جنبه مثبت مشکلات، از دست ندادن تمرکز در هنگام فشار، اخذ تصمیم‌های غیرمنتظره، کنترل احساس عصبانیت و ناراحتی، مستقل بودن از دیگران و ریسک‌پذیری به نسبت زنان کارآفرین شیراز و استهبان وضعیت بهتری دارند. بر اساس یافته‌های آزمون LSD، بین زنان شهرستان‌های شیراز، مروتدشت و استهبان از نظر مؤلفه پذیرش مثبت تغییرات، اختلاف معنی‌داری (p = ۰/۰۰۱) وجود دارد. به گونه‌ای که میانگین پذیرش

جدول ۶. تحلیل واریانس یک‌طرفه برای مقایسه تاب‌آوری فردی زنان در سه گروه شیراز و مرودشت و استهبان

سطح معنی داری	F	استهبان		مرودشت		شیراز		متغیر
		انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
۰/۰۰۰۱	۱۷/۵۴۴	۱۱/۵۸	۹۱/۱۹ ^c	۱۱/۵۲	۱۰۱/۰۷ ^a	۱۰/۸۴	۹۵/۲۱ ^b	تاب‌آوری فردی
۰/۰۰۲	۶/۵۱۲	۴/۷۱	۲۹/۵۰ ^b	۴/۷۲	۳۱/۸۱ ^a	۴/۴۸	۳۰/۰۱ ^b	تصور از شایستگی فردی
۰/۰۰۰۱	۹/۸۵۴	۳/۶۲	۲۴/۸۳ ^b	۴/۲۶	۲۷/۳۴ ^a	۴/۲۶	۲۵/۵۷ ^b	اعتماد به استعداد ذاتی
۰/۰۰۰۱	۲۶/۱۵۰	۳/۰۷	۱۷/۶۸ ^c	۲/۴۵	۲۰/۷۵ ^a	۲/۷۵	۱۹/۴۹ ^b	پذیرش مثبت تغییرات
۰/۰۰۰۱	۸/۵۴۰	۱/۷۴	۱۱/۲۷ ^b	۱/۷۳	۱۲/۳۳ ^a	۱/۸۶	۱۱/۶۱ ^b	کنترل
۰/۰۰۰۱	۱۰/۴۲۹	۱/۵۸	۷/۹۰ ^a	۱/۱۷	۸/۸۲ ^b	۱/۲۹	۸/۵۱ ^b	ایمان

* میانگین‌های با حروف یکسان تفاوت معنی‌داری در سطح احتمال ۵ درصد نداشته‌اند.

دارد ($p = ۰/۰۰۱$ ، $r = ۰/۴۴$)؛ به‌صورتی که هرچه انگیزه زنان برای کسب درآمد، اشتغال‌زایی، علاقه به فعالیت‌های کارآفرینانه، توسعه روستا و استفاده از فرصت‌های جدید بیشتر باشد، تاب‌آوری فردی آن‌ها نیز بیشتر خواهد بود. براساس یافته‌ها، بین تعداد اعضای خانوار و تاب‌آوری فردی زنان ($p = ۰/۰۰۰۷$ ، $r = ۰/۱۶$) رابطه منفی و معنی‌داری وجود دارد؛ بنابراین هرچه تعداد اعضای خانواده افزایش یابد، تاب‌آوری فردی زنان کارآفرین نیز کاهش خواهد یافت. یافته‌ها نشان داد که بین سابقه فعالیت کارآفرینی زنان و تاب‌آوری فردی آن‌ها رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

۳-۲. سازه‌های تأثیرگذار در تاب‌آوری فردی زنان کارآفرین روستایی

برای بررسی تأثیر جمعی متغیرهای مستقل (روحیه کارآفرینی، خلاقیت، انگیزه کارآفرینی، تعداد اعضای خانوار و سابقه فعالیت کارآفرینی) در متغیر وابسته تاب‌آوری فردی زنان کارآفرین از رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد. نتایج تجزیه و تحلیل رگرسیونی در جدول ۸ نشان می‌دهد که میزان F در سطح $۰/۰۰۰۱$ معنی‌دار شده است. متغیرهای وارد شده در تحلیل رگرسیون، $۰/۳۱$ درصد تغییرات واریانس تاب‌آوری فردی زنان کارآفرین را تبیین می‌کنند. اولین عامل تأثیرگذار در تاب‌آوری فردی زنان، روحیه کارآفرینی

زنان مرودشت از نظر کنترل بر رویدادهای زندگی و دنبال کردن هدف خاص در زندگی به نسبت زنان شیراز و استهبان وضعیت بهتری دارند. از نظر مؤلفه ایمان، نتایج حاصل از آزمون LSD نشان داد که بین زنان شهرستان‌های شیراز، مرودشت و استهبان اختلاف معنی‌داری ($p = ۰/۰۰۱$) وجود دارد. میانگین مؤلفه ایمان در بین زنان استهبان ($۷/۹$) کمتر از زنان شیراز و مرودشت است؛ بنابراین زنان شیراز و مرودشت از این نظر به نسبت زنان استهبان قوی‌ترند. به عبارتی در هنگام سختی‌ها و مشکلات به مصلحت و کمک خدا ایمان قوی‌تری دارند.

۲-۲. همبستگی بین متغیرهای پژوهش با تاب‌آوری فردی زنان روستایی

یافته‌های ضریب همبستگی پیرسون (جدول ۷) نشان داد که بین روحیه کارآفرینی و تاب‌آوری فردی زنان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد ($p = ۰/۰۰۱$ ، $r = ۰/۴۸$). براین اساس، هرچه روحیه کارآفرینی زنان کارآفرین بالاتر باشد، تاب‌آوری فردی آن‌ها نیز بالاتر خواهد رفت. همچنین بین میزان خلاقیت و تاب‌آوری فردی زنان کارآفرین ($p = ۰/۰۰۱$ ، $r = ۰/۳۰$) رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. نتایج ضریب همبستگی نشان داد که بین انگیزه کارآفرینی و تاب‌آوری فردی زنان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود

جدول ۷. نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون برای تعیین همبستگی متغیرهای پژوهش با تاب‌آوری فردی

متغیر	مقدار ضریب همبستگی (r)	سطح معنی‌داری (p)
روحیه کارآفرینی	۰/۴۸	۰/۰۰۰۱
خلاقیت	۰/۳۰	۰/۰۰۰۱
انگیزه کارآفرینی	۰/۴۴	۰/۰۰۰۱
تعداد اعضای خانوار	-۰/۱۶	۰/۰۰۷
سابقه فعالیت کارآفرینی	۰/۰۰	۰/۹۴

جدول ۸. نتایج تجزیه و تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام سازه‌های تأثیرگذار در تاب‌آوری فردی زنان روستایی

گام	متغیرها	ضریب (β) غیراستاندارد	ضریب (β) استاندارد	ضریب همبستگی چندگانه	مجدور ضریب همبستگی چندگانه	مجدور تعدیل‌شده ضریب همبستگی	مقدار t	معنی داری
X _۱	روحیه کارآفرینی	۰/۹۹	۰/۳۴	۰/۴۸	۰/۲۳	۰/۲۳	۶/۱۶	۰/۰۰۱
X _۲	انگیزه کارآفرینی	۱/۱۷	۰/۲۹	۰/۵۴	۰/۳۰	۰/۲۹	۵/۱۵	۰/۰۰۱
X _۳	تعداد اعضای خانوار	-۱/۲۵	-۰/۱۳	۰/۵۶	۰/۳۲	۰/۳۱	۲/۶۷	۰/۰۰۸
مقدار ثابت: ۳۹/۶۴ معنی‌داری: ۰/۰۰۱ آماره F: ۸۰/۸۹								

مواردی است که بیشتر از مؤلفه‌های دیگر به تاب‌آوری فردی زنان کمک کرده است. این موضوع گویای این است که در بسیاری از روستاها زنان اصالت‌ها و باورهای اعتقادی‌شان را حفظ کرده‌اند. آن‌ها اعتقاد دارند که هنگام مواجهه با مشکلات باید به یاری پروردگار ایمان داشت و درعین‌حال نهایت تلاش را به‌کار برد. سپس مؤلفه‌های کنترل و پذیرش مثبت تغییرات در زنان کارآفرین تاب‌آوری فردی آن‌ها را بهبود بخشیده است که نشان‌دهنده هدفمندی و کنترل مناسب زنان بر رویدادهای زندگی و همچنین ظرفیت تغییرپذیری آنان است. زنان کارآفرین در این موارد بیشترین توافق را دارند: بهبود تاب‌آوری فردی خود درباره توانادانستن خود، نترسیدن از مشکلات و مواجهه‌شدن با آن، در نظر گرفتن جنبه مثبت مشکلات، داشتن دست‌کم یک دوست صمیمی، کنترل رویدادهای زندگی، اعتقاد و اعتماد داشتن به یاری پروردگار در شرایط نبود راه‌حل عادی برای مشکلات و وجود مصلحت در اتفاق خوب یا بد. تصور زنان از شایستگی‌های فردی و اعتماد به استعدادها و توانایی‌های خود کمترین میانگین را دارد. درباره این دو مؤلفه نتایج نشان می‌دهد که زنان در کارها تلاش کمتری می‌کنند. همچنین توانایی چندانی برای عمل براساس حدس و گمان و گرفتن تصمیم‌های سخت و غیرمنتظره در خود نمی‌بینند. این موضوع ریسک‌پذیری زنان را کاهش می‌دهد. بررسی تاب‌آوری فردی زنان در سه شهرستان مطالعه‌شده نشان می‌دهد که زنان کارآفرین مرودشت و شیراز به ترتیب تاب‌آوری فردی بیشتری به نسبت زنان کارآفرین استهبان دارند. آنچه باعث تاب‌آوری فردی بیشتر زنان مرودشت شده است بالاتر بودن اعتماد به استعدادها و ذاتی خود، تصور از شایستگی‌های فردی، پذیرش مثبت تغییرات و وضعیت کنترل آن‌ها به نسبت زنان کارآفرین شیراز و استهبان است. از این رو ارتقای مهارت‌های زنان کارآفرین در زمینه قدرت تصمیم‌گیری، مدیریت استرس و تفکر مستقل و همچنین تقویت روحیه تلاشگری و خودباوری آن‌ها به منظور از بین رفتن ترس از مشکلات، دل‌سرد و ناامید نشدن بعد از شکست، تلاش برای رسیدن به اهداف و توانادانستن خود به بهبود تاب‌آوری فردی آن‌ها کمک خواهد کرد. نتایج نشان می‌دهد که متغیرهای روحیه و انگیزه کارآفرینی

است. این متغیر قدرت پیش‌بینی‌کنندگی ۲۳ درصد از تغییرات تاب‌آوری فردی زنان را داراست. به عبارتی، زنان کارآفرینی که روحیه کارآفرینی بالاتری دارند، تاب‌آوری فردی بالاتری نیز دارند. با وارد شدن متغیر انگیزه کارآفرینی در مدل، ضریب تغییرات به ۲۹ درصد افزایش یافت، که بیانگر تأثیرگذاری انگیزه کارآفرینی در تاب‌آوری فردی زنان کارآفرین است. سپس متغیر تعداد اعضای خانوار به منزله متغیر تأثیرگذار سوم، در تاب‌آوری فردی زنان کارآفرین تأثیرگذار است. با افزوده شدن این متغیر، ضریب تغییرات به ۳۱ درصد افزایش یافت.

در تحلیل این آزمون براساس ضریب بتای استاندارد به دست آمده، به ازای هر واحد تغییر در انحراف معیار روحیه و انگیزه کارآفرینی به ترتیب ۰/۳۴ و ۰/۲۹ بر انحراف معیار تاب‌آوری فردی زنان افزوده می‌شود و به ازای هر واحد تغییر در تعداد اعضای خانوار زنان به میزان ۰/۱۳- انحراف معیار تاب‌آوری فردی زنان کاهش می‌یابد. براساس نتایج آزمون رگرسیون گام‌به‌گام، معادله خطی تأثیر متغیرهای روحیه کارآفرینی، انگیزه کارآفرینی و تعداد اعضای خانوار در تاب‌آوری فردی زنان به شرح زیر است:

$$Y = 39/64 + 0/99 X_1 + 1/17 X_2 - 1/25 X_3$$

Y = تاب‌آوری فردی زنان کارآفرین

X_۱ = روحیه کارآفرینی

X_۲ = انگیزه کارآفرینی

X_۳ = تعداد اعضای خانوار

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

تاب‌آوری فردی زنان کارآفرین روستایی در خلق یا ارتقای تاب‌آوری کسب‌وکارها و در پی آن جامعه روستایی مؤثر است. کارآفرینان تاب‌آور به جای مقاومت در برابر تغییر از آن استقبال می‌کنند و برای رسیدن به اهداف و مدیریت چالش‌ها ریسک‌پذیر می‌شوند و آستانه تحملشان را بالا می‌برند. ویژگی‌های کارآفرینان تاب‌آور به آن‌ها ابزار و مهارت‌هایی می‌دهد که برای موفقیت در کسب‌وکارشان مهم است. نتایج پژوهش نشان داد که تاب‌آوری فردی زنان روستایی استان فارس نسبتاً بالاست. مؤلفه ایمان از

میرغفوری، حبیب‌الله، صیادی تورانلو، حسین و طاهری دمنه، محسن (۱۳۸۸). «تیین و تحلیل موانع مؤثر بر کارآفرینی زنان (مطالعه موردی: استان یزد)». پژوهشنامه مدیریت تحول، سال اول، شماره ۲، ص ۴۷-۶۴.

نامجویان شیرازی، زهرا (۱۳۹۳). «قابلیت صندوق‌های اعتبارات خرد زنان روستایی در توسعه کارآفرینی و کسب‌وکارهای کوچک. نشریه کارآفرینی در کشاورزی، سال اول، شماره ۳، ص ۷۲».

نامجویان شیرازی، زهرا، عباسی، صدیقه و دهقان‌پور، مجتبی (۱۳۹۳). «توانمندسازی زنان روستایی از طریق تشکیل صندوق‌های حمایت از توسعه فعالیت‌های کشاورزی. همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی، سال اول، ص ۱۵».

ورمزیاری، حجت و ایمانی، بابک (۱۳۹۶). «تحلیل تاب‌آوری کسب‌وکارهای روستایی در شهرستان ملکان». توسعه کارآفرینی، دوره دهم، شماره ۱، ص ۱۸۱-۲۰۰.

Adger, W. N. (2000). "Social and Ecological Resilience: Are they related?". *Progress in human geography*, 24(3), 347-364.

Ayala, J. C. and Manzano, G. (2014). "The Resilience of the Entrepreneur. Influence on the Success of the Business. A Jongitudinal Analysis". *Journal of Economic Psychology*, 42, 126-135.

Baron, R. A., Franklin, R. J. and Hmieleski, K. M. (2016). "Why Entrepreneurs Often Experience Low, Not High, Levels of Stress: The joint effects of selection and psychological capital". *Journal of Management*, 42(3), 742-768.

Bernard, M. J. and Barbosa, S. D. (2016). "Resilience and Entrepreneurship: A dynamic and biographical approach to the entrepreneurial act". *Management*, 19(89), 121.

Buang, N. A. (2012). "Entrepreneurs' Resilience Measurement". In Trdine, J., *Entrepreneurship: Born, made and educated*, Edited by T. Burger-Helmchen, 317- 336.

Bullough, A. and Renko, M. (2013). "Entrepreneurial Resilience During Challenging Times". *Business Horizons*, 56(3), 343.

Bulmash, B. (2016). "Entrepreneurial Resilience: Locus of control and well-being of entrepreneurs". *Journal of Entrepreneurship & Organization Management*, 5, 171-177.

Cardon, M. S. and Patel, P. C. (2015). "Is Stress Worth It? Stress-related Health and Wealth Trade-offs for Entrepreneurs". *Applied Psychology*, 64(2), 379-420.

و تعداد اعضای خانوار همبستگی معنی‌داری با تاب‌آوری فردی زنان دارند و این متغیرها به ترتیب پیش‌بینی‌کننده تاب‌آوری فردی زنان کارآفرین‌اند. بنابراین بهبود تاب‌آوری کارآفرینی زنان نیازمند رشد و تقویت ویژگی‌های فردی آن‌هاست. از این رو پیشنهاد می‌شود که به منظور تقویت انگیزه، خلاقیت و روحیه کارآفرینی زنان روستایی کلاس‌های آموزشی برگزار شود. بهبود مهارت‌های زنان در ارتباطات مؤثر با افراد، سازگاری با تغییرات و چاره‌اندیشی برای مشکلات و همچنین ارتقای مهارت‌های آن‌ها در زمینه قدرت تصمیم‌گیری، مدیریت استرس، تمرکز بر امور، کنترل احساسات و تفکر مستقل نیز کمک شایانی به بهبود تاب‌آوری زنان روستایی خواهد کرد. تحقق این امور نیازمند برنامه‌ریزی درست و اجرایی سازمان‌های حمایت از زنان روستایی در برگزاری دوره‌های آموزشی و روان‌شناسی مربوط به رشد فردی زنان است.

منابع

پاپزن، عبدالحمید، خالدی، خوشقدم و سلیمانی، عادل (۱۳۹۰). «ارزشیابی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای زنان روستایی در زمینه صنایع دستی»، فصلنامه علمی - پژوهشی جامعه‌شناسی زنان، سال دوم، شماره ۳، ص ۲۱-۳۸.

جمینی، داود، جمشیدی، علیرضا، کماسی، حسین و هوشنگی، عطا (۱۳۹۵). «تحلیل موانع توسعه کارآفرینی زنان در نواحی روستایی، مورد: روستاهای شهرستان چرداول». فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال پنجم، شماره ۴، ص ۴۵-۶۳.

رضائی مقدم، کورش و معصومی، احسان (۱۳۹۷). «کارآفرینی روستایی پایدار: پاسخی به پیامدهای توسعه بی‌حد و مرز کارآفرینی در نواحی روستایی». نشریه کارآفرینی در کشاورزی، سال پنجم، شماره ۲، ص ۸۳-۱۰۴.

طیب‌زاده، مؤگان و لشگرآرا، فرهاد (۱۳۹۲). «شناسایی الزامات توسعه مهارت‌های کارآفرینی زنان روستایی استان قم». پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، سال ششم، شماره ۴، ص ۶۱-۷۲.

علیخانی دادوکلائی، مهدی (۱۳۹۳). «چالش‌های پیشروی زنان در کارآفرینی کشاورزی». نشریه کارآفرینی در کشاورزی، سال اول، شماره ۴، ص ۱۹-۳۲.

فلاح حقیقی، نگین (۱۳۹۴). «میکروکارآفرینی و توانمندسازی زنان روستایی: چالش‌های پیش‌رو». نشریه کارآفرینی در کشاورزی، سال اول، ص ۱۲۵-۱۴۵.

قادرمرزی، حامد، جمشیدی، علیرضا، جمیتی، داود و نظری سرمایه، حمید (۱۳۹۴). «شناسایی موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی (مطالعه موردی: دهستان شلیل - شهرستان اردل)». فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال پنجم، شماره ۱۷، ص ۱۰۳-۱۱۸.

قنبری، نصیه، بوزرجمهری، خدیجه و صادقلو، طاهره (۱۳۹۶). «موانع و چالش‌های زنان روستایی در ایجاد کسب‌وکارهای کوچک (مطالعه موردی: دهستان پایین رخ شهرستان تربت حیدریه)». همایش ملی بررسی راهکارهای مدیریت توسعه کارآفرینی روستایی در ایران. بازبای شده از:

https://www.civilica.com/Paper-MSREDI01-MSREDI01_037.html.

- Chen, X. P., Yao, X. and Kotha, S. (2009). "Entrepreneur Passion and Preparedness in Business Plan Presentations: A persuasion analysis of venture capitalists' funding decisions". *Academy of Management journal*, 52(1), 199-214.
- Connor, K. M. and Davidson, J. R. T. (2003). "Development of a New Resilience Scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC)". *Depression and Anxiety*, 18(2), 76-82.
- Fatoki, O. (2018). "The Impact of Entrepreneurial Resilience on the Success of Small and Medium Enterprises in South Africa". *Sustainability*, 10(7), 2527.
- Hedner, T., Abouzeedan, A. and Klofsten, M. (2011). "Entrepreneurial Resilience". *Annals of Innovation & Entrepreneurship*, 2(1), 7986.
- Hegney, D. G., Buikstra, E., Baker, P., Rogers-Clark, C., Pearce, S., Ross, H., King, C. and Watson-Luke, A. (2007). "Individual Resilience in Rural People: A queensland study, Australia". *Rural and Remote Health*, 7(4), 1-13.
- Kirmayer, L. J., Dandeneau, S., Marshal, E., Phillips, M. K. and Williamson, K. J. (2011). "Rethinking Resilience from Indigenous Perspectives". *The Condition Journal of Psychiatry*, 56(2), 84-91.
- Krejcie, R. V. and Morgan, D. W. (1970). "Determining Sample Size for Research Activities". *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Lee, Jean (1996). "The Motivation of Women Entrepreneurs in Singapore". *Women in Management Review*, 11, 18-29.
- Magis, K. (2010). "Community Resilience: An indicator of social sustainability". *Society and Natural Resources*, 23(5), 401-416.
- Manzano-García, G. and Calvo, J. C. A. (2013). "Psychometric Properties of Connor-Davidson Resilience Scale in a Spanish Sample of Entrepreneurs". *Psicothema*, 25(2), 245-251.
- Morisse, M. and Ingram, C. A. (2016). "Mixed Blessing: Resilience in the entrepreneurial social-technical system of bitcoin". *Journal of Information Systems and Technology Management*, 13(1), 3-26.
- Roggio, P. (2011). "Resilience & Small Business". *Thesis*, Edith Cowan University, 2- 54.
- Windle, G., Bennert, K. M. and Noyes, J. (2011). "A Methodological Review of Resilience Measurement Scales". *Health and Quality of Life Outcomes*, 9(8), 1-18.

Analyzing the Resilience of Rural Women Entrepreneurs by Connor-Davidson Scale

Fatemeh Badzaban ¹
Kurosh Rezaei-Moghaddam ²
Mahsa Fatemi ³

Abstract

Entrepreneurial resilience as the most important personal traits of entrepreneurship is the ability to resistance and quickly dominance of incompatibilities. Individual resiliency of rural women entrepreneurs is effective in creating or enhancing their business resilience and subsequently rural society. Resilient entrepreneurs embrace changes rather than resist them and demonstrate high risk-taking and tolerance for achieving goals and managing challenges. Analyzing the Individual Entrepreneurial Resilience of Rural Women in Fars province was the main purpose of the study. All members of Fars Province Agricultural Development Specialized Holding Companies were the research population of research which 269 of them were selected as a sample by stratified random sampling method for data collecting using questionnaire. Individual resilience of women was measured based on Connor-Davidson Resilience Scale (CD- RISC). Results indicated that the individual resilience of rural women in Fars province is relatively high. Comparing the individual resiliency of women in the three studied counties revealed that Marvdasht and Shiraz women entrepreneurs had higher individual resiliency than Estahban women entrepreneurs. The variables of entrepreneurial spirit, entrepreneurial motivation and number of household members had significant correlation with individual resilience of women entrepreneurs. Thus, according to regression results, entrepreneurial spirit, entrepreneurial motivation and number of household members were determinants of individual resilience of women, respectively. Finally, development of persona; characteristics of rural women is essential in order to improve their entrepreneurial resilience. Thus, it is recommended to provide appropriate educational classes to reinforce their motivation, creativity as well as entrepreneurial spirit. Also, improvement of rural women`s skills in terms of decision making, stress management, concentration, emotional control and independent thinking would be vital for resilience improvement of rural women.

Keywords: Resilience, Entrepreneurship, Individual, Rural Women, Fars

---

1. Former Graduate student of Department of Agricultural Extension and Education, School of Agriculture, Shiraz University

2. Associate Professor of Department of Agricultural Extension and Education, School of Agriculture, Shiraz University;
rezaei@shirazu.ac.ir

3. Assistant Professor of Department of Agricultural Extension and Education, School of Agriculture, Shiraz University